

מפגש מס' 7

דף למנחה

בראשית ל"א-ל"ה

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק ל"א - יציאת יעקב מחרן והעימות עם לבן

פרק ל"ב - הכנות לקראת המפגש של יעקב ועשו

פרק ל"ג - פגישת יעקב ועשו

פרק ל"ד - מעשה דינה ושכם

פרק ל"ה - עליית יעקב לבית אל ומות רחל

לימוד מעמיק

הקוטביות בחיי יעקב

פתיחה

במשך חייו, יעקב חווה קשיים רבים הכוללים גם עימותים עם אנשים שונים. דרכו של יעקב להתמודד עם הקשיים משתנה כל הזמן מן הקצה אל הקצה באופן שנראה כמו חוסר עקביות. ננסה לעמוד ולהבין את התייחסותו ופועלו של יעקב בכל העימותים, והאם הייתה לו שיטה מובנית שהוא פעל בה. מה הייתה המגמה החינוכית והערכית בפועלו?

האמצעים השונים שיעקב משתמש בהם

אפשר לאפיין את התנהלותו של יעקב בשלוש גישות שונות:

- (1) עימות ישיר ועמידה על שלו
- (2) התחכמות ושינוי המציאות על ידי ערמה
- (3) הכנעה פסיבית, השלמה עם המציאות

שאלות למחשבה

האם ראוי שהאדם ישאף לגישה אחידה בהתייחסויות לזולת? איך ניתן להבין שינויים משמעותיים בהתנהלות של אדם בזמנים שונים? מה ניתן ללמוד על יעקב בעקבות גישותיו השונות?

לימוד בקבוצות

להלן אירועים שונים בחיי יעקב. שייכו כל אירוע לגישה שבה נקט יעקב.

פסיביות, השלמה עם המציאות

שימוש בהתחכמות וערמה

עימות ישיר ועמידה על שלו

ויגנב יעקב את לב לבן הארמי על בלי הגיד לו כי ברח הוא (ל"א, כ)

כי יראתי כי אמרתי פן תגזל את בנותיך מעמי. עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה נגד אחינו הכר לך מה עמדי וקח לך ולא ידע יעקב כי רחל גנבתם (ל"א, לא-לב)

ויקח יעקב אבן וירימה מצבה... ויקחו אבנים ויעשו גל ויאכלו שם על הגל (ל"א, מה-מו)

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שיעיר שדה אדום... ואשלחה להגיד לאדני למצוא חן בעיניך (ל"ו, ט-י)

ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו... ויאמר שלחני כי עלה השחר ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני (ל"ב, כה-כז)

וישא יעקב עינו וירא והנה עשו בא ועמו ארבע מאות איש ויחזן את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות (ל"ג, א)

ויקח את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה (ל"ג, ט)

ויעקב שמע כי טמא את דינה בתו ובניו היו את מקנהו בשדה והחרש יעקב עד באם (ל"ד, ה)

ויאמר יעקב אל שמעון ואל לוי עברתם אתי להבאישני בישב הארץ בכנעני ובפרזי ואני מתי מספר ונאספו עלי והכונני ונשמדתי אני ובייתי (ל"ד, ל)

ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה הוא בית לחם ויצב יעקב מצבה על קברתה הוא מצבת קברת רחל עד היום (ל"ה, יט-כ)

והי בשפן ישראל בארץ ההוא וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו וישמע ישראל (ל"ה, כב)

וידו אחוז בעקב עשו (כ"ה, כו)

ויאמר יעקב מכרה כיום את ברותך לי (כ"ה, לא)

אנכי עשו בדרך עשיתי כאשר דברת אלי (כ"ו, יט)

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה (כ"ח, י)

ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אחי אמו וישק יעקב לרחל (כ"ט, י-יא)

אעבודך שבע שנים ברחל בתך הקטנה (כ"ט, יח)

ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה דמיתני... וימלא שבע ואת ויתן לו את רחל בתו לו לאשה (כ"ט, כה-כח)

ויוחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלהים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן (ל', ב)

ותתן לו את בלהה שפחתה לאשה ויבא אליה יעקב (ל', ד)

ויבא יעקב מן השדה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא כי שכר שכרתיך בידו אי בני וישכב עמה בלילה הוא (ל', ט)

ויאמר יעקב לא תתן לי מאומה אם תעשה לי הדבר הזה אשובה ארעה צאנך אשמור. אעבר בכל צאנך היום הסר משם כל שה נקד וטלוא וכל שה חוס בכשבים וטלוא ונקד בעזים והיה שקרי (ל', לא-לב)

ויקח לו יעקב מקל לבנה לח ולו וערמוז ופצל בהן פצלוח לבנות מחשף הלבן אשר על המקלות... ויחמו הצאן אל המקלות ותלדן הצאן עקדים נקדים וטלאים (ל', לח-לט)

הסתירות בחיי יעקב

אנחנו יכולים לראות שיש שינויים קיצוניים בדרכו של יעקב. לפעמים הוא פועל נחרצות להשיג מטרה מסוימת עד כדי ניצול וכמעט רמאות, ולפעמים הוא פסיבי ולא עושה כמעט כלום למרות אירועים חריגים ביותר. בדרך כלל הוא אינו עומד ומתמודד עם מישהו באופן ישיר.

גם בדברי חז"ל ניתן למצוא את הצדדים הסותרים הללו:

ילקוט שמעוני תורה פרשת שלח רמז תשמג

כל הצדיקים תפסו כל אחד ואחד אומנותו... יעקב תפס את האמת שנאמר "תתן אמת ליעקב" (מיכה ז', כ)

תלמוד בבלי בבא בתרא קכג ע"א

אמר לה: מינסבת לי? אמרה ליה: אין, מיהו אבא רמאה הוא ולא יכלת ליה. אמר לה: מאי רמאותיה? אמרה ליה: אית לי אחתא דקשישא מינאי, ולא מנסבא לי מקמה. אמר לה: אחיו אני ברמאות. [א"ל:] ומי שרי להו לצדיקי לסגויי ברמאותא? אין, עם נבר תתבר ועם עקש תתפל. מסר לה סימנין. [תרגום: אמר לה (יעקב לרחל): התנשאי לי? אמרה לו: כן, אבל אבי הוא רמאי ולא תוכל להתמודד מולו. אמר לה: מהי רמאותו? אמרה לו: יש לי אחות מבוגרת יותר, ולא ישיא אותי לפניה. אמר לה: אחיו אני ברמאות. (שואלת הגמרא): האמנם מותר לצדיקים לפעול ברמאות? כן: "עם נְבֵר תִּתְבָּר וְעִם עֲקֹשׁ תִּתְפַּל" (שמואל ב כ"ב, כז).]

איך ניתן ליישב את היותו של יעקב איש תם ואומנותו שהיא אמת, עם אמירת אביו שהוא לקח את הברכה במרמה, ואף יעקב בעצמו אומר "אחיו אני ברמאות"? גם בתחומים אחרים יש סתירה במעשיו. מצד אחד הוא מגיע להסכמה עם לבן לגבי משכורתו, ומצד שני הוא עושה מניפולציות (בהכנסת פיצולי המקלות ברהטים בשקתות המים) כדי לזכות בכל התולדות. הוא מוכן להאבק עם מלאך, אבל כאשר דינה נלקחת ע"י שכם בן חמור והוא מענה אותה - הוא לא עושה כמעט כלום! הוא עושה הכל כדי שלבן לא יצליח לרמות אותו "אֶעֱבֹדְךָ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתֶךָ הַקְּטָנָה" - וכאשר בבוקר "וַיהִי הוּא לְאִהָּ" - הוא פשוט מקבל את המצב ועובד עוד שבע שנים בשביל רחל. יעקב אהב מאוד את רחל, "וַיִּהְיוּ בְּעֵינָיו כִּימֵים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֶתָּה" ו"וַיֵּאָהֵב גַּם אֶת רַחֵל מִלְאָה", ואילו כאשר התברר שרחל עקרה והיא פונה אל יעקב לעזרה, הוא מתייחס אליה בכעס "וַיִּחַר אַף יַעֲקֹב בְּרַחֵל וַיֹּאמֶר הַתַּחַת אֱלֹהִים אֲנֹכִי אֲשֶׁר מָנַע מִמֶּךָּ פְּרִי בֶטֶן?".

החיפוש אחר האמת

כאשר אנחנו מנסים להבין את יעקב, וללמוד ממנו, צריך להתחיל מהשורש של "אומנותו של יעקב". יעקב הוא איש אמת, אבל מה זה אומר? האם פירושו שהוא לא מוציא דבר שאינו אמיתי מפיו? זה לא ייתכן, כי התורה אומרת במפורש שיעקב אומר לאביו "אֲנֹכִי עָשׂוּ בְכֶרְךָ עֲשִׂיתִי כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי" (כ"ז, יט).

"יעקב איש האמת" הכוונה שהוא מחפש את "דרך האמת". הוא שואף לפעול בצורה הכי ראויה ומתאימה בכל סיטואציה שהוא נמצא בה. אין דרך אחת יחידה נכונה שקבועה מראש. לפעמים, חיפוש דרך האמת דורשת לשנות מהאמת "עִם נְבֵר תִּתְבָּר וְעִם עֲקֹשׁ תִּתְפַּל" (שמואל ב כ"ב, כז). לפעמים, בתהליך החיפוש יש טעויות ולפעמים כישלונות, אבל תמיד המטרה היא ללמוד מן הטעויות, ולהשתכלל ולכוון יותר ויותר לדרך האמת.

(להרחבה איך אנשי אמת צריכים לפעול במציאות שרחוקה מאידיאלית ראו את מאמרו של [הרב פרופ' יהודה ברנדס](#): "איך לחיות ב'עלמא דשיקרא'")

התפיסה הזו, היא ההבדל המשמעותי ביותר בין עשו ליעקב. עשו רואה את עצמו כמוצר מוגמר "עשוי" ואין לו שום רצון או צורך להתפתח. יעקב לעומת זאת, הוא איש "חלק", שמחפש כל הזמן להתקדם ולחקור מה הדרך הנכונה והראויה.

(להבנת תפיסות העולם השונות של יעקב ועשו ואיך זה השפיע על גישתו של יעקב בהתמודדותו עיניו במאמרו של [הרב משה כהן: יעקב ועשו - שתי גישות לחיים](#))

"אִמְתַּ מְאָרֶץ תִּצְמַח" (תהלים פ"ה, יב) דרך האמת צריכה לצמוח ולהתפתח. כמו ענפים רבים שצומחים לכיוונים שונים - אין דרך אחת ויחידה שרק היא הדרך האמיתית. יש דרך שמתאימה לסיטואציה מסוימת, ויש דרך שמתאימה לאדם מסוים.

יחד עם זאת, החיפוש אחר האמת צריך לינוק משורש יציב: בכל חייו של יעקב, גם בזמנים הטובים וגם במאורעות הקשים - הנאמנות לה' היא קבועה, והוא לא מתרעם על ה' אלא מקבל את גזרותיו גם אם הן קשות: **כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנַי (בראשית כ"ז, כ), וְאֵל שְׂדֵי יִתְּנֶן לְכֶם רְחֻמִּים לְפָנַי הָאֵישׁ וְשִׁלַּח לְכֶם אֶת אַחִיכֶם אַחֵר וְאֶת בְּנֵימִין וְאֶנִּי כְּאִשֶׁר שָׂכַלְתִּי שְׂכַלְתִּי (בראשית מ"ג, יד).** בכל תחום בחייו יעקב רואה ומשייך את מה שקורה לו לה'. גם כשהוא עונה בצורה קשה לרחל על עקרותה - **הֲתַחַת אֱלֹהִים אֲנִכִּי אֲשֶׁר מִנַּע מִמֶּךָ פְּרִי בְטֶן (בראשית ל', ב)** הוא מתרעם על חוסר האמונה וחוסר הקבלה שהוא רואה בדבריה (ייתכן שהיה ראוי להתייחס אליה קצת יותר בסימפטיה, כפי שחז"ל אומרים, וגם בזה יעקב אולי שגה, אבל הוא למד מטעויותיו). במשך חייו אנחנו רואים שהוא נוטה לקבל את הדברים במתינות (אפילו שהם קשים), והוא פועל מתוך השלמה והכנעה ופחות בצורה לוחמנית.

זווית אישית

האם אנחנו ננעלים על דרך פעולה אחת ולא מוכנים להתגמש? איך אנחנו חותרים לדרך האמיתית? כאשר אנחנו מחפשים את אותה הדרך, האם נאמנות לה' היא הנקודה שמנחה אותנו?

סיכום:

חיי יעקב רוויים אתגרים וקשיים, בתוך משפחתו הקרובה, ועם הסביבה. יעקב איש תם, מחפש תמיד את דרך האמת. לא תמיד הדרך ברורה, ולפעמים יעקב פועל בצורה מתמיהה, וכנראה, כמו כל אדם, גם הוא טועה. יעקב לא מתיימש מחוסר הצלחתו וממשיך להתמיד ב"אומנותו", בחיפוש אחר הדרך הנכונה והראויה בכל מצב. בכל חייו הוא מונחה ע"י נאמנות מוחלטת לה'. גם כאשר חייו מלאי קשיים וייסורים, הוא מקבל את כל מה שנגזר עליו. הוא ממשיך להשתכלל, ללמוד ולהתפתח ולחפש את דרך האמת שמתאימה לו.

להרחבה

[מאמר מאת הרבנית שרון רימון: מציאות וחזון - למה יעקב לא מגרש את לאה לאחר שמתגלה רמאותו של לבן? מהו המהלך הא-לוהי המלווה את יעקב לאורך חייו?](#)

[שיעור מאת הרב זאב ויטמן: יעקב מתמודד עם "הגוי" - מהו אופן ההתמודדות הנכון עם הגויים? פגישת יעקב ועשו, ומעשה דינה. ומה הלקח שעלינו ללמוד מאירועים אלו לדורות?](#)

[שיעור מאת ד"ר ברכי אליצור: 'ישמע ישראל' - שתיקת יעקב בסיפורי ראובן ודינה](#)

[שיעור מאת הרב יוסף מרקוס: דמותם האנושית של גיבורי המקרא - מהרמב"ן ועד הרב ליכטנשטיין](#)